

DOĞAL GAZ ALIMLARINDA NEREDE YANLIŞ YAPTIK?

L. Tufan Erdoğan - Jeoloji Yük. Müh.
Jeoloji Mühendisleri Odası

Gazexport ile bizzat ETK Bakanı Sayın Hilmi Güler tarafından yürütülen müzakereler sonucunda ulaşılan 05.11.2003 Mutabakat Metnini takiben imzalanan ile 19.11.2003 tarihli “Zeyilnameler ve Protokollar”, daha önce yapılan tüm anlaşmaları kapsamı altına almış ve bununla getirilen tek tip formül tüm anlaşmalar için geçerli kılınmıştır.

Durum böyle iken, bu tarihe kadar yapılmış anlaşmaların tümü için geçerli olan formül, Gazexport ile Turusgaz Müstakbel Ortakları (Gama-Gazprom-Botaş) arasındaki 10.12.1996 tarihli sözleşmede yazılı olan formüldür.

Sonraki tüm anlaşmalarda doğrudan atıfta bulunarak hepsi için geçerli tek formül olan bu formülde, üzerinde çeşitli spekülasyonlar yapılan, ancak tarafların özgür iradeleriyle anlaştıkları ve karşılıklı imzalayarak saptadıkları FO/FO1 faktörü, ağır fueloil’in güncel fiyatının, hafif fueloil güncel fiyatındaki değişimlere olan oranıdır. Ağır fueloil fiyatının, her zaman hafif fueloil fiyatından daha fazla olacağı gerçeğinden hareketle, böyle bir oran (FO/FO1) sürekli 1’den küçük olacağından ciddi bir fiyat avantajı sağlamıştır. Dolayısı ile, formülün bu şekilde anlaşma metnine geçerek, her iki tarafca da kabul edilmesine yol açılması, alıcı taraf olan Botaş’a (yani kamuya) önemli bir avantaj sağlamıştır ve Botaş görüşmecileri için önemli bir başarı olarak değerlendirilmelidir.

Özetle, başta belirtilen 19.11.2003 tarihli “Zeyilnameler ve Protokollar”a dek geçerli olan birden fazla formülden söz edilemez, zira 10.12.1996 tarihindeki anlaşmada belirtilen yukarıdaki formül, takibeden tüm anlaşmalarda atıfta bulunularak, başta Mavi Akım Anlaşması olmak üzere hepsi için geçerli kılınmıştır.

Unutulmamalıdır ki, sözleşmeler bir görüşme ve pazarlık sürecinin sonunda oluşur ve imzalanır. Burada önemli olan,

tarafları temsil eden görüşmecilerinin bilgi, deneyim ve becerisidir. Her iki tarafın da görüşmecisi, kendi tarafına daha fazla avantaj sağlayacak bir sözleşme için çaba gösterir ve bu onun zaten asli görevidir. Görüşmecinin, herhangi bir uluslararası kanun, kural ve hatta kabul gören bir görenek bile olmayan bir maddeyi (örneğin gaz alım formülünü) temsil ettiği taraf için avantajlı hale getirmesi için hiçbir engel olamaz. Bu durumun “iyi niyet” ve “karşılıklı güven” temelleri ile ilişkilendirilmesi, hiçbir kıymet taşımaz. İyi niyet ve karşılıklı güven, altına imza atılan anlaşmanın her iki tarafca da, şüpheye yer bırakmayacak şekilde, uygulanmasında yatar.

Burada geçerli olan, doğal gaz fiyatlarının, petrol fiyatlarındaki değişimden biraz daha az etkilenmesini sağlamaktır ki, bu da işin mantığı ile uyuşmaktadır. Petrolden nispeten ucuz olduğu için tercih edilen doğal gazın fiyatındaki değişimler, birebir petrol fiyatlarındaki değişimleri yansıtmalıdır, şeklinde bir uygulama zaten gerçekçi de değildir. Petrol ürün fiyatları arttıkça doğal gaz fiyatlarının biraz daha az artması, doğal gaz seçimindeki unsurlardan biri olmalıdır. Bu anlaşmadaki formülle de yapılan budur.

Bu anlaşmanın imzalandığı 1996 tarihinden, ilk Mavi Akım faturasının geldiği 2003 tarihine kadar hiçbir şekilde itiraz edilmeyen, kanuni yollarla değişiklik yoluna gidilmeyen formül, yıllar sonra söz konusu faturayla tartışma konusu edilmiştir. Fatura, Mavi Akım sözleşmesi için de geçerli olan FO/FO1 formülü yerine, son derece şaibeli şekilde imzalanan ve bu sırada kurulan Turusgaz’da para birikmesini sağlayabilecek bir “sahte” anlaşmaya (18.02.1988) istinaden FO/FOo kullanılan formüle göre tanzim edilmek istenmiştir. Tüm bu süreç içerisinde formüle itiraz edilmemesine karşın, yıllar sonra bir faturanın hesabı içine başka bir formülün hile yolu ile gizlenerek Botaş’ın önüne getirilmesi, karşı tarafın hiç de iyi niyetli ve güvenilir bir tutum içerisinde olmadığı izlenimi vermektedir.

Yukarıda ayrıntılı bir şekilde anlatılan ve gerek sözleşme tekniği, gerekse aritmetik mantık olarak hiçbir mahsurun olmadığı ve tamamen yararımıza olan bu formülün “tapaj hatası” olduğunu ileri sürmek mümkün değildir. Kaldı ki, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Sayın M. Hilmi Güler’in de böyle düşünmediğini, TBMM Tutanak Dergisi – 86ncı Birleşim – 28.05.2003 günü, V.inci Bölüm olan Sorular ve Cevaplar başlığı altında şu şekilde özetlemektedir:

“Rus doğalgazıyla ilgili de, şimdi, bu altı aylık süre içerisinde, onlar bize gaz satmayabilir, biz de gazı satın almayabiliriz; kontratta öyle bir maddemiz var. Biz, 20 Şubat'ta almaya başladık, 12 Mart'ta onlara fatura gönderdik; sonra bir fiyat formülü meselesi çıktı. Bu fiyat formülünde, gönderdiğimiz hesaba göre, yaptığımız hesaba göre "sehven" dediler, bize bir mektup yazdılar, itiraz ettiler. Biz de önce sehven zannettik, olayı inceledik; formüldeki hata pek sehiv gibi gözüküyor.”

Söz konusu karışıklığı yaratan “şaibeli” 18.02.1988 tarihli sözleşmenin, yani 10.12.1996'daki orijinali ile aynı tarih ve sayıyı (643/00157629/210286) taşıyan, ancak Turusgaz'ın kurulduğu 1998 yılında yapıldığı aşikar sözleşmenin “sahte”liği, TBMM Meclis Araştırma Komisyonları'na da konu olmuştur. “Meclis Araştırma Komisyonları – 22. Dönem 1. Yasama Yılı (14/11/2002-30/09/2003), IV. Kısım: Enerji, Yapım, İhale İşlemleri, Ulaştırma, Milli Savunma, İlgili Üst Kurullar, Yerel Yönetimler Konuları, Bölüm 6.2: Mavi Akım Fiyat Formülü İle İlgili Gelişmeler” başlığı altındaki belgenin 744.üçüncü sayfasında aynen şu cümle geçmektedir:

“18 Şubat 1998 tarihinde hazırlanıp 10 Aralık 1996 tarihi konulan ve TURUSGAZ'ın %35 hissesine sahip (Altın Hisse) BOTAŞ (Türkiye) yetkililerinin imzası bulunmayan sahte bir belge ile GAZEXPORT ile TURUSGAZ arasındaki formülün GAZEXPORT lehine yeniden düzenlendiği, buna bağlı olarak TURUSGAZ ile BOTAŞ arasındaki Doğal gaz Alım/satım Anlaşması(da) yer alması gereken formülün de 18 Şubat 1998 tarihli Side Letter'da değiştirilen hali ile yer aldığı, ancak Side Letter metninde formülün değiştirildiğine veya yeniden düzenlendiğine dair herhangi bir ibare bulunmadığı anlaşılmıştır.”

Bütün bu gerçekler, ETK Bakanı Sayın Hilmi Güler'in imzaladığı 19.11.2003 tarihli “Zeyilnameler ve Protokollar” belgesine dek tüm sözleşmelerde geçerli olan formül, orijinali 10.12.1996'daki sözleşmede yer alan formüldür (yukarıda verilmiştir). TBMM Meclis Araştırma Komisyonu'na göre “sahte” olarak nitelenen ve 18.02.1998 tarihli iken üzerinde tahrifat yapılarak tarihi ve sayısı 10.12.1996 tarihli sözleşme ile aynı hale getirilen geçersiz sözleşmedeki aleyhimize dönüştürülen formül hukuken ve ahlaken geçerli olamaz.

Buna rağmen, ne yazık ki 19.11.2003 tarihli “Zeyilnameler ve Protokollar” belgesinde esas alınan formül, geçerliliği tartışmasız 10.12.1996 sözleşmesindeki değil, tersine hiçbir şekilde geçerliliği olmayan, 18.02.1998 tarihinde sadece formülde değişiklik yapılarak aleyhimize çevrilen ve 10.12.1996 sözleşmesi imiş gibi tarih ve sayı verilen metindeki formül olmuştur. Salt bu nedenle bile, bize inanılmaz maddi külfetler getirerek dünyanın en pahalı gazını aldıratan bu yeni formülün geçerliliği, en başta dayandığı belgenin sahteliği nedeniyle tartışmalıdır.

Gaz alımında yaşadığımız sorunlar tabii ki sadece Rusya ile sınırlı değildir. Türkmenistan’dan çok ucuza aldığı gazı bize inanılmaz fahiş fiyatla satan, bunu da beceremediği için şu anda tahkimde olduğumuz İran, seçimlere birkaç gün kala ülkemize “büyük ihsanda” bulunmuş ve Körfezde bir kısmına sahip olduğu dev Güney Pers gaz sahasının 22, 23 ve 24’üncü aşamalarını verebileceğini bildirmiştir. Daha önce ihaleye çıkarttığı 19-22 no.lu aşamalara, o aşamaya gelindiğinde sahada gaz kalıp kalmayacağı sorusuna yanıt alınmadığı için kimsenin katılmadığı bu sahanın daha sonraki aşamalarında yer almayı düşünmek, akli-başında bir davranış olmayacaktır.